

ОБ'ЄКТИ ГЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Розглядаються перспективи розвитку руху за збереження геологічних пам'яток природи в Україні та особливості реалізації ідей Європейської асоціації зі збереження геологічної спадщини (ПроГЕО). З метою розвитку геотуризму та популяризації об'єктів геоспадщини, пропонується використання унікальних стратиграфічних, палеонтологічних, петрографічних та інших геологічних та геоморфологічних пам'яток природи при проведенні навчальних геологічних практик.

Ключові слова: геологічні пам'ятки, ПроГЕО, геотуризм, природно-заповідний фонд.

Рассматриваются перспективы развития движения за сохранение геологических памятников природы в Украине и особенности реализации идей Европейской ассоциации по сохранению геологического наследия (ПроГЕО). С целью развития геотуризма и популяризации объектов геонаследия, предлагается использование уникальных стратиграфических, палеонтологических, петрографических и других геологических и геоморфологических памятников природы при проведении учебных геологических практик.

Ключевые слова: геологические памятники, ПроГЕО, геотуризм, природно-заповедный фонд.

The prospects of development of movement for preservation of geological monuments of a nature in Ukraine and feature realization of ideas of the European association on preservation of a geological heritage (ProGEO) are considered. With the purpose of development of geotourism and popularization of the geoheritage objects use unique stratigraphic, paleontologic, petrographic both other geological and geomorphological monuments of a nature is offered at realization educational geological practice.

Key words: geological monuments, ProGEO, geotourism, nature-reserved fund.

Активізація руху за збереження геологічної спадщини в Україні, що виникла вдруге від моменту виходу у 1985 році з друку путівника-довідника «Геологические памятники Украины» зумовлена створенням «Європейської асоціації зі збереження геологічної спадщини» (ProGEO). Першим відгуком на ідеї ProGEO стала реалізація проекту «Систематизація та опис геологічних пам'яток України, розробка рекомендацій з їх популяризації, використання і охорони», керованого А. Івченко. Виконання цього проекту, приєднання України до однієї з національних груп ПроГЕО (Regional Working Group No. 2 Central Europe), активна участь українських представників у Європейській асоціації, її конференціях та симпозіумах не могли залишитися непоміченими в державі і у сукупності сприяли переходу руху за збереження геологічних пам'яток на більш високий рівень. Державна геологічна служба України ініціює ревізійне обстеження геологічних пам'яток всіх регіонів України з метою створення бази даних геологічної спадщини та видання матеріалів дослідження. Впродовж декількох років (з 2006 по 2009) побачили світ перші 3 томи чотири томного видання «Геологічні пам'ятки України» українською і англійською мовами.

© В.В. Манюк, Вад. В. Манюк

Наступним важливим кроком реалізації програм збереження геоспадщини стала організація моніторингу геологічних пам'яток природи у всіх регіональних підрозділах Державної геологічної служби [2].

Все це є безумовними досягненнями науковців і практиків, українських представників ПроГЕО, відмічених неодноразово на Міжнародних конференціях учасниками Російської групи ПроГЕО, які тільки планують подібні заходи. Проте є і підводна частина айсберга, яка складається з великої кількості невирішених проблем. По-перше – це відсутність єдиної, визнаної на державному рівні класифікації геологічних пам'яток природи. Точніше, не відсутність, скоріш не сприйняття до обов'язкового загального користування класифікацій, що пропонувалися в різні роки А. Івченко, В. Гриценко, В. Манюком тощо.

По-друге так і не створена повноцінна база даних геологічних пам'яток природи України, на підставі якої була б можливість відібрати кращі об'єкти геологічної спадщини до загального реєстру європейського та світового рівнів.

По-третє великою проблемою залишається можливість практичного заповідання цінних геологічних об'єктів, тобто надання їм певного природоохоронного статусу: геологічної пам'ятки або геологічного заказника (єдиних з 11 категорій природно-заповідного фонду України в яких законодавчо можливе заповідання щодо геологічних об'єктів) [3].

Під час інвентаризації і каталогізації геологічних пам'яток України та в процесі подальшого їх моніторингу Державною службою геології та надр України в окремих областях (Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській) виконавці робіт намагалися налагодити стосунки з відділами заповідних територій обласних управлінь екології, готували і передавали для розгляду клопотання щодо створення нових об'єктів геологічної спадщини, а також реєстри перспективних об'єктів регіонів[4,5].

У більшості випадків «клопотання» ховаються «під сукно» вже на рівні обласних управлінь екології, деякі об'єкти, що проходять процедуру офіційної підготовки в управлінні, гальмуються рішеннями місцевих або районних Рад, решта – припиняють життя рішеннями обласних Рад.

Втім, в окремих регіонах, наприклад у Дніпропетровській області, очевидні певні позитивні зрушення у справі, принаймні усвідомлення працівниками владних структур необхідності збереження не тільки живої природи, але й так званої неживої [3].

Поштовхом для цього стала прийнята у 2000 р. «Програма формування національної екологічної мережі всіх областей України на підставі «Загальнодержавної програми національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки». Остання розроблена з метою подальшого опрацювання, вдосконалення та розвитку екологічного законодавства України відповідно до рекомендації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття щодо формування Все європейської екологічної мережі, як єдиної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту.

В обласній програмі (єдиній в Україні, що створювалася за участю геолога), віддається належне об'єктам геологічної спадщини та акцентується увага на тому, що геологічне середовище є найважливішою складовою природного середовища і створює дивовижну різноманітність його ландшафтів. В усіх подальших роботах, спрямованих на втілення Програми у життя, чільне місце посіли не тільки дослідження конкретних об'єктів геологічної спадщини, але й вперше в історії створення природно-заповідного фонду (ПЗФ), докладно охарактеризована геологічна та геоморфологічна будова всіх об'єктів ПЗФ (урочищ, заказників, балок, пам'яток природи, регіональних ландшафтних парків тощо) з додатками у вигляді геологічних і геоморфологічних карт, розрізів, стратиграфічних схем та ін.

Польові роботи і звітні матеріали до них виконувалися в рамках проектів, спрямованих на резервування перспективних об'єктів ПЗФ області та ревізійне обстеження діючих, з певним природоохоронним статусом.

Слід відзначити, що матеріали досліджень не залишилися тільки у звітах, а побачили світ у друкованих повно кольорових виданнях, серед яких навчальні довідники: «Природно-заповідний фонд Дніпропетровщини», «Заповідні куточки на Дніпропетровщині і заказники», «Пам'ятки природи Дніпропетровської області», та інші, видані у 2010 – 2011 роках за авторством Вадима та Володимира Манюків [3,4,5].

Важливим наслідком активної діяльності представників українського осередку ПроГЕО стало також вперше прийняте для обов'язкового виконання інструктивне положення про необхідність подавати у звітах з державної геологічної зйомки інформацію про існуючі та перспективні об'єкти геологічної спадщини, показувати їх на геологічних картах, супроводжувати описанням та фотоілюстративними матеріалами.

Одним з важливих аспектів використання геологічних пам'яток природи є залучення їх до навчального процесу при підготовці фахівців геологічного, екологічного та географічного напрямів. Певний досвід уже напрацьований і використовується нами при проведенні навчальних геологічних практик, як першої – загальної геологічної так і другої, геолого-зйомочної [1]. Маршрути, наприклад першої практики, проходять таким чином, щоб максимально охопити кращі об'єкти геологічної спадщини з 43 пам'яток, що належать до ПЗФ області (разом з перспективними). Підготовлено до друку навчально-методичний посібник до Кримської геолого-зйомочної практики, важливою частиною якого є ознайомлення студентів з проблемою збереження геологічної спадщини України, історичними передумовами виникнення руху за збереження геологічних пам'яток, вивчення

конкретних об'єктів не тільки в межах Кримського навчального полігону, але й на прилеглих площах.

І нарешті, у новому навчальному році, для студентів, що навчаються у Дніпропетровському національному університеті ім. О. Гончара за напрямом «Геологія», заплановано нову навчальну дисципліну «Геологічна спадщина: виявлення, дослідження, охорона». Назва попередня, у стані обговорення, але постає невідкладна задача підготовки навчального посібника, вирішення якої є справою честі небайдужих до збереження об'єктів геологічної спадщини України.

Бібліографічні посилання

1. **Манюк В.В.** Использование геологических памятников природы при проведении учебных практик./В.В. Манюк //Геология в школе и вузе: Геология и цивилизация: Материалы конференции. Том II // Под ред. Е. М. Нестерова. – СПб., 2009. – С.410-412.
2. **Манюк В.В.** Моніторинг геологічної спадщини, як однієї з важливих складових навколишнього природного середовища. /В.В. Манюк //V науково-практ. конфер. «Моніторинг навколишнього природного середовища: науково-методичне, нормативне, технічне, програмне забезпечення» Крим, Коктебель. – 2010. – С. 74 – 76.
3. **Манюк Вад. В.** Природно-заповідний фонд Дніпропетровщини (станом на 1 грудня 2010 року). [навчальний довідник] / Вад. В. Манюк, В. В. Манюк - Дніпропетровськ, 2010. – 116с.
4. **Манюк Вад.В.** Пам'ятки природи Дніпропетровської області: навчальний довідник./Вад. В. Манюк, В.В. Манюк – Дніпропетровськ, 2011. - 60с.
5. **Манюк Вад.В.** Заповідні куточки на Дніпропетровщині./ Вад. В. Манюк, В. В. Манюк // Заказники: навчальний довідник. - Дніпропетровськ, 2011.– 120 с.

Надійшла до редколегії 12.03.12